

HOLLANDSK FILM / 68

PETER COWIE

Ann Hyde og Job Sanders i »Mixummerdaydream«.

Gennem de sidste tyve år har hollandsk film været ensbetydende med godt håndværk og tæt tilknytning til dokumentarfilmen. Kunstnerisk flair har sammen med forretningssans kunnet finde frem til det væsentlige i et emne, hvad enten det drejede sig om magnetisme, glas, beboelses- eller digebygning.

Men i løbet af tre år har der fundet en hel lille revolution sted – om ikke i præstation så i mening og atmosfære. Artikler om hollandsk film ignorerer rask væk Bert Haanstra, John Ferno, Herman van der Horst og Hattum Hoving, der fortsat producerer dokumentarfilm af yderste dygtighed og vinder tallose internationale priser. Interessen rettes i stedet mod en ny generation – navne som Frans Weisz, Adriaan Ditvoorst, Nikolai van der Heyde, Wim Verstappen og Harry Kümel.

Det hele begyndte tidligt i tresserne, hvor – som svar på en konventionel og skuffende bog med filmanmeldelser ved navn »The Eye of the Critic« – en gruppe unge, hollandske filmentusiaster skrev nogle artikler til forsvar for film som »A Bout de Souffle« og »L'Avventura«, der kun ganske kort var blevet omtalt af de amerikanske kritikere. Pim de la Parra, udgjorde gruppens mest energiske medlem, og sammen med de andre udgav han »Skoop«, et sprudlende filmblad med bestemte meninger. Næsten alle de unge instruktører leverede bidrag til »Skoop«, der således blev deres talerstol og forum.

Men disse unge instruktører krævede at udtrykke deres følelser gennem spillefilm, hvoraf 10 havde premiere i perioden, januar 1968 til marts 1968. Resultat: en katastrofal publikums- og dermed også økonomisk reaktion og kun en halvlunken modtagelse af kritikerne. Der er simpelthen ikke nogen tradition for hollandsk spillefilm (kun Fons Rademakers har været i stand til at lave fem spillefilm af normal længde). Som Anton Koolhaas, der lige er blevet udnævnt til direktør for det hollandske filmakademi, siger: »Vi bliver ofte sammenlignet med Sverige, men fra tidligste tid blev svenskerne afskåret fra strømmen af amerikanske og andre udenlandske film. De var i stand til – og var nødt til – at lave deres egne film i deres eget billede«. De fleste hollændere tror instinktivt, at film, ligesom armbåndsure og biler, er bedst, når de importeres fra udlandet. Nederlandenes befolkning er også alt for spredt beliggende; der er for mange byer – og for mange gamle fordomme.

Kortfilmsituationen ser anderledes ud. Her kan der fås støtte af både staten og industrien. Dog har *the Netherlands Bioscoopbond's Produktionsfond* (forbindelsesledet mellem regering og filmverden) kun ca. 2.500.000 kr. til sin rådighed, og når noget nær et dusin instruktører gør krav på spillefilmstilskud, er det ikke tilstrækkeligt. Et maksimum på ca. 50–60 % af budgettet (eller ca. 560.000 kr. bliver kun tilstået en spillefilm af Fonden, når en producent udefra også er med i projektet. Desuden befinder der sig ingen filminstruktører eller kritikere i bestyrelsen, hvilket gør bedømmelsen af manuskripterne – for at sige det mildt – til en noget hasarderet affære.

Resultatet er, at disse nye spillefilm er blevet lavet med meget små budgetter (»*Joszef Katús*«, der var indbudt til kritikergugen i Cannes sidste år, kostede kun 20.000 kr.), og modigt blevet støttet af uafhængige producenter som Jan Vrijman og Rob du Mée.

Sidstnævnte har lige afsluttet »*Monsieur Hawarden*«, instrueret af belgieren Harry Kümel. Folk, der har set den på klippebordsstadiet, sammenligner den med Bergmans film fra halvtredserne, og den synes at være en mesterlig genskabelse af livet i det 19. århundredes Flandern. Kümel, der er en kritiker med meget bestemte meninger (Hitchcock er hans gud, »Persona« er »helt igennem fuldkommen«), har baseret sin film på en autentisk dagbog om en kvinde, der flygter til Wien som 19-årig efter at have dolket sin elskers rival til døde. Hun forklæder sig som mand og vandrer rundt i Europa i 15 år. Så en dag hører hun, at hendes mor er død..., og »Monsieur Hawarden« bliver nødt til at se sin virkelige identitet i øjnene. Du Mée siger, at det lykkedes dem at forene et begrænset budget med en fin teknisk film ved at give skuespillerne små lønninger og ved at bruge pengene til teknisk udstyr i stedet for. Han er også med i Philo Bregstein's »The Compromise« om et fremadstræbende, ungt ægtepar, der ikke er i stand til at føre deres venstreorienterede idealer ud i praksis.

En anden coproduktion med Belgien er »The Enemies« produceret af den ubetvingelige Jan Vrijman og instrueret af forfatteren Hugo Claus. Nogle mener, at det, at filmen foregår under krigen, er skyld i, at den ser »dateret« ud. Men Claus er mere interesseret i en karakterskildring end i krigen som sådan. »The Enemies« viser, hvorledes et skrobeligt, men virkeligt venskab efterhånden vokser op mellem en prikken amerikansk soldat, en belgisk ung mand og en tysk soldat, som de to første tager til fange på en øde gård. Claus fortalte mig, at: »det er et forsøg på at tilpasse tegneserietechnikken til filmen. Personerne får bevidst lagt banale dialoger i munden, ligesom i tegneseriernes indrammede tekster«. Det mest virkningsfulde aspekt af »The Enemies« er ganske givet dens opsamling af usammenhængende begivenheder – fremstillet ligeså forvirrende som krig virkelig er – der er hægtet sammen snarere ved hjælp af overtoner end ved klip, hvilket skaber en slags »sammenpresset« tid. Den er en af de få nye, hollandske film, der ikke er absorberet i egne problemer; en film, der ligesom Irving Lerner's B-film kan accepteres og forstås i alle lande.

Den seneste katastrofe har været Nikolai van der Heyde's anden spillefilm, »To Grab the Ring«. Ligesom i »The Enemies« er dialogen næsten udelukkende på engelsk, men lider under en meget dårlig eftersynkronisering. I andre henseender er det ellers en teknisk set ulastelig film, der er strålende dygtigt og indtrængende fotograferet af Gerard VendenBerg. Den handler om den trediveårige amerikaner, Alfred Lowell (Ben Carruthers) der af en lille gangster fristes til at tage tilbage til Europa, hvor han forsøger at genoptage forbindelsen med en fransk pige, (Françoise Brion), som han kendte fem år tidligere. Lowell har let ved at forføre kønne piger (Edina Ronay og Liesbeth List i hurtig rækkefølge) men er dybt ulykkelig. »Jeg er ikke så klog, som jeg kunne have været«, siger han efter en »tørn i sengen«. »Jeg hader at se de unge more sig«. Filmen holdes således oppe af hans frygt for at blive gammel – for at miste fodfæste i sin generation. Der er scener fra London, Paris, Berlin og Amsterdam i dette ambitiøse, men usammenhængende værk.

Van der Heyde selv er heller ikke tilfreds med filmen. »På visse punkter gik jeg på akkord, og det bør en instruktør aldrig gøre«, siger han. Skønt han endnu kun er 31 år gammel, har han allerede været assistent hos Chabrol, Donen, Minnelli og Autant-Lara. Der er en stærk fransk indflydelse at spore i hans arbejde, men han prøver samvittighedsfuldt at lave *europæiske* film. »Jeg afskyer nationale film og nationale grænsskel«. I øjeblikket er van der Heyde i gang med en 20 minutters episode til en farvefilm i tre afsnit. Den handler om en professionel dræber, der bliver mere og mere usikker på sig selv.

Filmens andre episoder laves af Adriaan Ditvoorst og Frans Weisz. Ditvoorst kalder sin del, der bliver en anarkistisk komedie, »Mr. Money«; en allegori (for de der er villige til at få associationer) om den nuværende, sorte situation indenfor hollandsk filmindustri.

»Hollandsk film kan sammenlignes med en lille ild, der stadig brænder«, siger han med et bedrøvet smil. »Vore film er for personligt engagerede – men det er jo kun naturligt. I min fjerde eller femte spillefilm er jeg villig til at gøre indrømmelser til den kommercielle side af sagen og til aktuelle strømninger, men ikke nu«. Ditvoorst's korte karriere fremviser en skarp kommentar til hollandsk filmproduktions virkelighed. Hans ukonventionelle kortfilm, »I'll Come Later to Madras« er blevet solgt til Amerika, Frankrig, Australien og Tyskland samt til fjernsynet i Belgien og Tyskland. Men hans spillefilm, »Paranoia«, er næsten ikke blevet solgt til udlandet og var en eklatant fiasko i Holland, skønt den blev præsenteret i Berlin og Pesaro sidste år og hyldet som en spændende debut af »Cahiers du Cinéma«. Ditvoorst skriver nu sine manuskripter om internationale aktuelle begivenheder – ikke længere om det hollandske samfund og *les mœurs*, og han forsøger at få coproduktionsaftaler i stand i München og Paris.

Weisz er ligeledes pessimist og samtidig fuld af planer. »De fleste mennesker har råbt op om »kriser« siden 1950, men nu har vi virkelig én«, understreger han. »Udlejerne vil ikke vise hollandske film. Gennem længere tid har biografdirektører og Produktionsfonden støttet unge instruktører, men nu indser de, at der ikke findes noget publikum til dem. Følgelig kommer der så en hævnerrig reaktion. Vi unge filmskabere kan blot klynge os desperat til hinandens middelmådighed«.

Weisz's ovenfor nævnte farvefilmsepisode bliver en farce om verdens skabelse, hvor Adam og Eva møder Robinson Crusoe. Da jeg mødte Weisz, for han rundt i hollandske zoologiske haver for at finde passende optagelsessteder... I august håber han at kunne lave »A Musical Comedy«, baseret på en historie af Rostand og også denne gang produceret af Jan Vrijman. Weisz, der har studeret ved Centro Sperimentale i Rom, betragter sig slet og ret som »instruktør«. – »Hvis telefonen ringede nu, og en producent bad mig om at instruere ud fra et færdiglavet manuskript, med de og de personer i hovedrollerne, ville jeg acceptere«.

Hvordan den ældre generation ser på problemet? John Ferno, hvis opmuntrende dokumentarfilm, »Sky over Holland«, vandt førsteprisen i Cannes sidste år, forsøger at holde sig uden for strømningerne. »Alle og

enhver kan lave en interessant film«, siger han, »men den skal også være smuk«. Han nævner den udtalte mangel på dramatisk og udadvendt litteratur i det hollandske sprog, medens Gerard J. Raucamp, der har stået for nogle meget fine bestillingsfilm, såsom »And They Named It Holland« og »Holland off Guard«, tror, at de unge instruktører er strandet på grund af mangel på virkeligt erfarne producenter. Han understreger, at »kun ved at arbejde sammen i et team kan man holde sig up-to-date«.

Både Raucamp og Bert Haanstra leder blomstrende selskaber og producerer udover deres egne også andre film. Haanstras studio har fornylig afsluttet »Not Enough«, der er lavet til OECD og sætter problemet om udviklingshjælp til fattigere lande under debat. Han giver kritikerne skylden for den unge, hollandske films konsekvente fiasko. »De roser de unge fyres kortfilm til skyerne, tilskynder dem til at gå i gang med en spillefilm, og udtrykker så deres skuffelse på en meget overlegen måde«. Haanstra, der med sine 53 internationale priser er den berømteste filminstruktør siden krigen, har planer om en film i samarbejde med John Irvin om børn rundt omkring i verden. I ikke så fjern en fremtid skal han måske også arbejde sammen med Jacques Tati. De to mænd har enorm respekt for hinanden.

Endelig er der to nye kortfilm fra »dem over fyrrer«: Hattum Hovings »Mixummer-daydream« er lavet på grundlag af princippet om farvernes adskillelse. »Det er et nyt forsøg på«, siger instruktøren, »at syntetisere bevægelse, farve, lyd og billede«. Man ser dansere, der springer rundt i forskellige farver mod en pankromatisk baggrund, men filmen bliver virkelig spændende, når billeder af havet eller skoven får farver frem, som man aldrig ville have troet, at disse indeholdt. Det er i sandhed vanskeligt at forklare, men en flok fugle mod himlen ser i filmen ud som en håndfuld konfetti eller som »krummel« kastet op i luften.

To nye hollandske film: øverst »Monsieur Hawarden«, nederst »The Enemies«.

Van der Horst's »Toccata« er en noget afdæmpet men som altid fascinerende blanding af lyd og billede. En lille dreng leder efter sin kat i Den gamle Kirke i Amsterdam, medens en organist spiller Bach på sit instrument fra det 18. århundrede, alt imens han kæmper mod en infernalsk baggrundstøj af hamrende håndværkere hvinende jetjagere og en støvsugende rengøringsassistent. Situationen er et påskud for van der Horst til at udforske filmrytmens spænding, hvilket er mest betagende i filmens sidste minutter, hvor vi ser organisten lægge hele sin sjæl i Bachs Toccata – den fysiske anstrengelse ved

betjeningen af baroktidens orgel, sat overfor hans råb og udbrud til assistenterne og overfor den himmelstræbende skønhed i selve musikken.

Hvordan kan de yngre instruktørers situation forbedres? På produktionsplanet synes der at være anledning til et nærmere samarbejde mellem hollandsk fjernsyn og film. De unge instruktører kunne således tjene til livets ophold i TV, mens de venter på chancen til at lave spillefilm. På nuværende tidspunkt er Johan van der Keuken den eneste velkendte instruktør, der arbejder for det lille lærred. Der burde uddannes flere teknikere, (næsten alle, jeg talte med, sagde, at det nu var uhyggeligt svært at finde en første klasses tekniker inden for industrien). Måske burde de, som Rob du Mée foreslår, sendes til udlandet for at blive uddannede under førende, internationale fotografer, klippere og tonemestre.

Produktionsfonden burde undergå en reel udvidelse (til mindst 10.000.000 kr), måske ved at inkassere en lille procentdel af hver solgt biografbillet. Det burde ikke give biografdirektørerne grund til alt for store bekymringer, eftersom den officielle 20 % forlystelsesafgift i alle tilfælde bliver fjernet til næste år. Hvad angår udlejning kræves der en slags kooperativ indsats, sandsynligvis i lighed med New York Film Makers' Co-Operative med en kvalificeret og entusiastisk promotor, der rejser rundt i udlandet og sælger nye, hollandske spillefilm. Den bedrøvelige kendsgerning er nemlig, at medmindre det nuværende system bliver taget op til en grundig revision, kommer hollandsk film til at vende tilbage til sin dokumentariske tradition på et tidspunkt, hvor eksperiment står på dagsordenen alle andre steder. Som Remco Campert sagde: »Den hollandske spillefilmssituation kan sammenlignes med en munks selvopofrelse: Det er ædelt, det er frygteligt at være vidne til, og det efterlader intet bag sig«.

Oversat af Mette Knudsen.

